

Asia: VN/335/2019

Vesilain tarkistaminen; työryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleistä

Euroopan unionin vesipolitiikan puitedirektiivin (2000/60/EY) mukaiset ympäristötavoitteet ovat ns. Weser-ratkaisun ja sen jälkeisen oikeuskäytännön myötä sitovia uusissa hankkeissa. Tätä seikkaa korostaa ympäristöministeriön valmisteleva lainmuutos ympäristötavoitteiden saattamisesta lain tasolla sitoviksi. Tämän lisäksi vesipuitedirektiivin 11 artiklasta seuraa, että jo myönnetty vesiluvat määräyksineen on voitava saattaa kansallisessa lupaviranomaisen uudelleenarvioitavaksi ja määräykset on tarvittaessa päivitettävä vastaavaan direktiivin vaatimuksia. Komissio on-kin Suomen maakohtaisessa vesienhoitosuunnitelmakauden palautteessa kiinnittänyt huomiota Suomen puuttuviin toimenpiteisiin vesivoima-lupien tarkistamiseksi vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamiseksi sekä puutteisiin ekologisten virtaaminen ja kalateiden suhteen. Tämä vaatii mahdollisuutta lisätä puuttuvia kalatalousvelvoitteita vesilain (587/2011) mukaisiin vesitalouslupiin.

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus pitääkin Työryhmän mietinnön 31.3.2023 – Hallituksen esitys laiksi vesilain muuttamisesta (VN/355/2019) ehdottamia muutoksia vesilakiin pääosin kannatettavina. ELY-keskus näkee, että mietinnössä esitetty uusi vesilain 3 luvun 21 a §, jolla ns. nollavelvoitelaitoksiin pystyttäisiin lisäämään kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu, on tärkeä, jotta vesilaki ja sen kautta säädellyt olemassa olevatkin vesitaloushankkeet saadaan vastaamaan EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin vaatimuksia. Muutos edesauttaa vesienhoitoa, vaelluskalakantoja, virta-vesiympäristöjä ja yleisimminkin luonnon monimuotoisuutta.

ELY-keskus näkee, että hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta tukee kansallisen lainsäädännön johdonmukaisuutta. Muutos tukee yhdenmukaisuutta PL 20 §:n kanssa. Kuten esityksessäkin on todettu, perustuslakivaliokunta on omaisuuden käyttörajoituksia koskevassa hyväksyttävyyss- ja oikeasuhtaisuusarvioinnissaan antanut erityistä painoarvoa perustuslain 20 §:n perusteille (esim. PeVL 6/2010 vp).

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus toteaa, että viranomaisten resurssitarpeeseen on kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta muutokset voidaan myös käytännössä toimeenpanna. Vaikka ennen lupamenettelyn käynnistämistä ei edellytetä erillistä VL 19:7:n kaltaista selvitysmenettelyä, vaatii vireillepano laajaa merkittävästi selvitys- ja suunnittelutyötä.

Uuden kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun määrääminen

Mietinnössä ehdotetaan vesilakiin lisättäväksi uusi 3 luvun 21 a §, jossa säädettäisiin nollavelvoitelaitoksille määrättävästä kalatalousvelvoitteesta, kalatalousmaksusta tai näiden yhdistelmästä. On hyvä, että sääntely on pyritty pitämään yksinkertaisena niin, että lakiin ei sisältyisi erityistä luvan avaamista koskevaa edellytystä, vaan kalatalousmääräyksen puuttuminen luvasta mahdollistaisi hakemuksen vireillepanon. Myös työryhmän valitsema ratkaisu, jonka mukaan ei rajoitettaisi uusien lupamääräysten sisältöä, vaan valtio maksaisi eräissä tilanteissa korvauksia, on kannatettava tarkoituksenmukaisten lupamääräysten määräämiseksi.

Mietinnössä esitetyn VL 3:21 a:n mukaan nollavelvoitelaitoksille voidaan määrätä kalatalousvelvoite, kalatalousmaksu tai näiden yhdistelmä. On perusteltua, että esitetty säätely mahdollistaa mahdollisimman kokonais-valtaisen tarkastelun kalakantojen elinolosuhteiden ja vaellusyhteyden turvaamiseksi ja palauttamiseksi. Esitetyn lainmuutoksen käytännön soveltamisessa olisi kuitenkin syytä painottaa ensisijaisesti kalatalousvelvoitteen määräämistä aina kun se on mahdollista, kalatalousmaksun ollessa toissijainen ratkaisu. Tämä olisi myös hallitusohjelman kirjauksen ja koko lainmuutoksen tavoitteiden toteutumisen eli vaelluskalakantojen elvyttämisen kannalta paras vaihtoehto. Se että pykäläluonnoksen mukaan kalatalousvelvoitteen määräämisessä ei sovelleta 14 §:n 2 momentin toista virkettä myös käytännössä mahdollistaisi kalatalousvelvoitetta korostavan tulkintalinjan.

Valtion vesistö rakenteiden omistajana Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus tekee paljon yhteistyötä voimayhtiöiden kanssa ja ELY-keskuksella on myös yhteisiä vesilain mukaisia hankkeita voimayhtiöiden kanssa. Muutokset vesilupiin olisikin lähtökohtaisesti hyvä saada aikaan yhteistyössä luvanhaltijoiden kanssa. Tästä huolimatta esityksen mukaisesti on olen-naisen tärkeää, että vesitaloudelliseen lupaan puuttuminen on mahdollista viranomaisen aloitteesta hankkeesta vastaavan tahdosta riippumatta.

Vesivoimalaitoksen lunastaminen kalankulun turvaamiseksi

Mietinnössä ehdotetaan myös mahdollisuutta lunastaa vesivoimalaitos kalankulun turvaamiseksi. Vaikka lunastusmenettelyn olisikin tarkoitus olla viimesijainen keino kalankulun turvaamiseksi, niin Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen näkemyksen mukaan asiasta säätäminen vaatii vielä huomattavaa

jatkoselvittelyä. On muistettava, että vesivoimalaitoksen lunastaminen on tälläkin hetkellä mahdollista sekä vesilain 2 luvun nykyisten 13 a §:n ja 14 §:n että lunastuslain (603/1977) yleisen lunastusperus-teen nojalla. Uuden lunastusinstrumentin tarpeellisuus, rajapinnat olemassa oleviin lunastuskeinoihin sekä taloudelliset kokonaisvaikutukset on jatkovalmistelussa syytä arvioida perusteellisesti.

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus huomauttaa, että lunastuksen kynnys on syytä pitää korkealla ja että mietinnön mukaisilla säädösluonnoksilla tämä periaate saattaa vaarantua. Vaikka perusteluissa lunastuksen todetaankin olevan viimesijainen keino kalankulun turvaamiseksi, niin keinot tämän toteuttamiseksi puuttuvat itse esitettyjen säädösten puolelta. Ei ole esi-merkiksi säädetty, että ennen lunastusmenettelyn aloittamista kalankulku pyrittäisiin järjestämään VL 3:21 a:n mukaisella menettelyllä. Jatkovalmistelussa säädösluonnoksia olisi syytä kehittää niin, että pystytään varmistamaan lunastuksen olevan viimesijainen keino kalankulun järjestämiseen.

Koska lunastusmenettelyyn turvautuminen tulisi mietinnön mukaan olemaan poikkeuksellista, ei lunastuskorvauksen suuruuden arviointi ennakolta olevan mahdollista. Uudesta lunastusinstrumentista säädettäessä on kuitenkin pyrittävä edes karkeasti arvioimaan taloudelliset vaikutukset, jotta voidaan tarkastella instrumentin kustannusvaikutusta ja näin sen tar-koituksenmukaisuutta.

Valmistelun tässä vaiheessa ei myöskään ole kiinnitetty huomiota lunastuksen käytännön prosessiin ja sen myötä valtiolle tulevan kiinteän omaisuuden kohtaloon. Se, että olemassa olevasta voimalaitoksesta päästään (voimalaitoksen lunastamisen, koneistojen purkamisen, uomaan tehtävien ennallistamis- ja kunnostustoimenpiteiden ym. myötä) vaelluskala-kantojen elinolosuhteet ja vaellusyhteyden turvaavaan virtavesiympäristöön ei ole yksinkertainen asia. Lunastusprosesseissa on myös vastuisiin liittyviä kysymyksiä. Olemassa olevan luvan mukaisista vastuista ja lupiin liittyvistä rakenteista on pidettävä huolta prosessin aikana. Erityisen tärkeää on patoturvallisuudesta huolehtiminen. Tämä ja lunastusprosessi yleisimminkin työllistää kalatalousviranomaisen lisäksi myös patoturvallisuusviranomaista ja paikallista vesiasioista vastaavaa ELY-keskusta. Myös se kenen vastuulle omaisuus ja sen hallinnointi tulevat on vielä ratkaisematta. Tämä yksityiskohta kiinnostaa Etelä-Pohjanmaan ELY-keskusta erityisesti, koska MMM:n toimialaan kuuluvien valtion vesistö-rakenteiden hallinta on keskitetty Etelä-Pohjanmaan ELY-keskukselle (MMM päätös 1430/04.05.91/2016).

Lunastusasian vireille panevan kalaviranomaisen ja asian ratkaisevan aluehallintoviraston lisäksi lunastusprosessien edistäminen käytännössä vaatisi merkittävästi myös vesienhoidosta, patoturvallisuudesta ja vesivaroista vastaavien viranomaisten asiantuntemusta. Tämä lisääntynyt resurssitarve on syytä ottaa huomioon jatkovalmistelussa tehtävässä vaikutusten arvioinnissa.

Uuden kalatalousveloitteen tai kalatalousmaksun määrääminen

Työryhmä on esittänyt nollavelvoitelaitoksen lupamääräysten tarkistamista koskevassa asiassa vireillepano-oikeutta kalatalousviranomaiselle. Työryhmän keskustelussa on ollut esillä lisäksi vaihtoehto, jossa asian vireillepano-oikeus olisi myös vesilain mukaisella valtion valvontaviranomaisella ja kysymystä vesilain yleisen valvontaviranomaisen rinnakkaisesta puhevallasta tulisi mietinnön mukaan tarkastella jatkovalmistelussa. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus pitää hyvänä, että asia tarkistetaan jatkovalmistelussa. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen tämänhetkisen näkemyksen mukaan on riittävä, että vireillepano-oikeus nollavelvoitelaitoksen lupamääräysten tarkistamista koskevassa asiassa on ainoastaan kalatalousviranomaisella. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus pitää tärkeänä, että viranomaisten toimivaltarajat ovat selkeät sekä nollavelvoitelaitoksen lupamääräyksen tarkistamista koskevan asian vireillepano-oikeuden että lupamääräyksen valvonnan osalta.

Polso Anne
Etelä-Pohjanmaan ELY

Skuthälla Jenny
Etelä-Pohjanmaan ELY - Ympäristö ja luonnonvarat - vastuualue